

Afghanistan og Pakistan – ekstremismens arnested

Af Rolf Holmboe

Den moderne jihad startede i 1979. Den sovjetiske invasion af Afghanistan, den islamiske revolution i Iran og besættelsen af den store moské i Mekka blev startskuddet til en bølge af ukontrolleret radikalisering, der stadig hærger verden og plager de muslimske lande.

Når man tænker på Afghanistan og Pakistan, ser mange radikaliserede terrorister og ultrakonservative religiøse madrassaer – religiøse skoler – for sig. Afghanistan har været i konflikt i 40 år siden 1979, Pakistan er blevet til ét af de mest religiøst konservative lande og har siden årtusindskiftet kæmpet en blodig kamp mod interne terrorgrupper, og begge lande har konsistent figureret på top fem-listen i *Global Terrorism Index*. Det er ud af denne region, at den moderne forståelse af fænomener som 'jihad' og 'mujahedin' opstod i forbindelse med den sovjetiske intervention i Afghanistan i 1980'erne, og

det var ud af denne region, at dette har spredt sig til resten af den muslimske verden.

Det har alt sammen at gøre med de sidste 40 års bølge af politisk instrumentalisering af religion. Tidligt i februar 1979 installerede Ruhollah Khomeini sit præstestyre i Teheran efter shah'ens fald og skabte den første fundamentalistiske islamistiske stat. En ny pol for politisk-religiøs vækkelse blandt shiamuslimer var skabt. I slutningen af 1979 besatte en ekstremistisk gruppe Den Store Moské i Mekka, og det tvang den saudiske kong Khalid til at give det ultrakonservative wahhabi-præsteskab frie hænder og milliarder af dollars til at sprede den salafistiske udlægning af Islam til sunnimuslimer over hele den muslimske verden til gengæld for fred hjemme. Det blev startskuddet til en periode, hvor ultrakonservative udlægninger af islam blev instrumentaliseret ud fra politiske formål over hele den muslimske

Rolf Holmboe (f. 1960) er uddannet cand.scient.pol. fra Aarhus Universitet. Han er Danmarks ambassadør i Pakistan, og har været tidligere været ambassadør for Syrien, Jordan og Libanon. Rolf Holmboe har også været Danmarks repræsentant for de palæstinensiske selvstyreområder.

verden – i en konkurrence om magt og indflydelse mellem Iran og Saudi-Arabien. Afghanistan/Pakistan blev ved et tilfældigt sammenfald det første arnested for det, da disse to centrale udviklinger tidsmæssigt faldt sammen med den sovjetiske invasion i Afghanistan 1979 og den stærkt religiøse pakistanske militærdiktator Zia ul-Haq's magtperiode i Pakistan 1977-1988.

Både Saudi-Arabien og Iran var villige til at bruge store pengesummer på denne politiske instrumentaliserings af islam, og det gjorde påvirkningen så meget dybere. Fænomenet udviklede sig i to grundformer: for det første som en fremvækst af ekstremistiske grupper, dannet som instrumenter til at projicere magt og påvirke konfliktsituationer, men som endte med at skabe helt nye former for international terrorisme kulminerende (foreløbigt) i grupper som Taliban, al-Qaeda og Islamisk Stat på sunnisiden og Hizbollah på shiasiden. For det andet ytrede det sig som en strategisk udbredelse af ultrakonservative udlægninger af islam i de brede muslimske befolkningsgrupper, som over de sidste 40 år har ændret disse samfunds værdigrundlag og verdensudsyn radikalt.

Mujahedin

Da Sovjetunionen invaderede Afghanistan i december 1979, skabte det en frygt ikke mindst i Pakistan, Golfen og Vesten for, at det var et sovjetisk forsøg på at skabe en ny magtkorridor gennem Afghanistan og Pakistan til Indien. Modsvaret var at støtte en række

oprørsgrupper, der skulle binde de sovjetiske styrker i Afghanistan og som i tidens ånd blev rekrutteret på et reli-



1979-invasjonen åbnede for en Pandoras æske af radikaliserings, men det var et tilfælde, at det blev Afghanistan/Pakistan, der blev arnestedet både for udklækningen af en ny generation af ekstremistiske grupper.

giøst legitimeringsgrundlag – finansieringen kom primært fra private kilder i gulfelandene, der kun støttede ultrakonservative grupper. De blev kaldt *mujahedin* – de, der kæmper for jihad. Disse grupper tiltrak rekrutter fra hele verden, særligt fra Mellemøsten og heriblandt den unge Osama bin Laden. Tusindvis af militante udefra gjorde tjeneste i de islamistiske brigader under den ti år lange krig i Afghanistan, og deres indsats blev systematisk koordineret fra Peshawar i Pakistan.

Da Sovjetunionen trak sig ud af Afghanistan i 1989, transformerede én af disse ”afghanske arabere”-grupper sig til en ny, internationalt orienteret terrorgruppe: al-Qaeda. De interne afghanske mujahedin-grupperinger kom fra hver deres etniske tilhørsforhold og forfaldt hurtigt til indbyrdes kamp, og det var ud af dette kaos, at Taleban med støtte fra den pakistanske efterretningstjeneste ISI blev skabt og i 1996 tog magten i landet. På samme måde vandt den shiitiske milits Hizbollah fra midten af 1980'erne overhånd i den libanesiske borgerkrig med massiv finansiel og militær støtte fra Iran.

Den strategiske betydning af alliancen mellem ekstremistiske grupper

og adgangen til massiv finansiering og våbenleverancer med ultrakonservative betingelser tilknyttet blev tydelig under Afghanistankrigen 1979-1989, og effekten kan senest ses i Syrienkrigen. Finansieringskilder giver både mulighed for at påvirke mere moderate elementer i en konflikt i en mere ekstremistisk retning og for at ændre magtbalancen mellem mere moderate og mere ekstremistiske elementer.

Den Frie Syriske Hær startede i 2011 som en alliance af sekulære grupper og grupper ledet af de mere moderate muslimske brødre, men hurtigt tvang betingelserne forbundet med den finansielle støtte dem i en mere konservativ retning. Til at begynde med antog de syriske oprørsgrupper blot den ønskede salafistiske identitet, lod skægget

Denne trio har gjort de ultrakonservative grupper til mere relevante sociale serviceydere for de store fattige pakistanske befolkningsgrupper end staten selv.

vokse og viftede med den sorte fane, men det blev hurtigt selvforstærkende, og så helt internaliseret, indtil der til sidst kun var sorte faner tilbage. På samme måde gjorde finansieringsinstrumentet det muligt radikalt at ændre magtbalancen mellem Den Frie Syriske Hær og Jabhat al-Nusrah, den al-Qaeda-affilerede syriske oprørsgruppe, og efter nogle år var Den Frie Syriske Hær stort set væk. Forandringen fra et grundlæggende sekulært oprør til en overvægt af ultrakonservative oprørsgrupper var fuldendt, da Islamisk Stat blev til ud af dette kaos.

De islamistiske grupper i Afghanistan blev formet og støttet med et formål, man da krigen var forbi, vedte mange tusinde militante tilbage og indgik i nye, ukontrollerede ekstremistiske grupper i Mellemøsten og andre steder. Kampen mod den sovjetiske afghanistaninvasion skabte grundlaget for en hel generation af international terrorisme, på mange måder defineret af al-Qaeda og dens idealer. På samme måde er Syrienkonflikten ved at gøre det lige nu for en ny generation, på baggrund af Islamisk Stats idealer.

Madrassaer og velgørenhed

Hvor tidssammenfaldet med krigen mod de sovjetiske tropper i Afghanistan blev et udgangspunkt for en ny generation af ekstremistiske grupper, blev tidssammenfaldet med general Zia ul-Haqs militærkup i Pakistan i 1977 det for den strategiske udbygning af et massivt ultrakonservativt påvirkningsapparat finansieret af penge fra Golfen rettet mod de brede muslimske samfund.

Golflandenes fokus på at inddæmme den sovjetiske invasion åbnede samtidig for pengestrømmen til etableringen af madrassaer, religiøse skoler, og til særligt udvalgte islamiske velgørenhedsorganisationer i Pakistan, der som land var den centrale 'safe haven' i forhold til kampen i Afghanistan. I første omgang skulle madrassaerne understøtte modstanden i Afghanistan som rekrutteringsbaser og forberedelsescentre, men Zia ul-Haqs ambition om et nationalt ultrakonservativt 'islami-

seringsprogram' blev set som et nyttigt supplement og modtog hurtigt massiv finansiel støtte fra Golfstaterne.

Antallet af madrassaer steg fra anslået 300 før 1979 til i dag anslået mindst 35.000 med op mod fire millioner elever, der primært uddannes i koranlære. Selvom barelvi-befolkningsgruppen altid har været i overtal blandt landets langt overvejende sunniflertal og regnes for mindre konservativ, steg andelen af salafistiske deobandi-madrassaer fra under én tredjedel til to tredjedele af det samlede antal, fordi finansieringskilderne fra Golfen favoriserede de mere radikaliserede madrassa-grupper. Madrassa-eleverne bliver typisk ansat i moskéer og i andre madrassaer over hele landet, og styrkelsen af deobandi-segmentet medvirker derfor til at sprede en mere radikaliseret religiøs tænkning til et meget større publikum. Ifølge visse opgørelser støtter op til én fjerdedel af alle madrassaer i Pakistan militant arbejde på forskellige måder. Konsekvensen er også, at det trækker barelvi-madrassaerne i en mere radikaliseret retning, dels for at kunne tiltrække finansiering, dels af deres frygt for at tabe relevans i forhold til befolkningens holdningsændringer.

På samme måde modtog nøje udvalgte islamistiske velgørenhedsorganisationer finansiel støtte og blev brugt til at trække den brede befolkning imod en salafistisk udlægning af islam. Meget velgørenhed er bundet til konkrete moskéer, og adgangen til social støtte – eller til at få ét af sine man-

ge børn i en betalt madrassa, hvilket er forbundet med stor prestige for en fattig familie – er derfor ofte kanaliseret igennem disse. De ultrakonservative troende får adgang til meget bedre sundheds- og socialydelser end andre grupper, og det er et væsentligt incitament for mange til at skifte over.

Det fundamentaliserende parallelsamfund

Over de seneste 40 år er den samlede effekt, at der er blevet dannet et fundamentaliserende 'parallelsamfund' til det moderniserende, sekulære Pakistan, og det fænomen ses i dag over meget af den muslimske verden. Finansieringen fra Den Arabiske Bugt fokuseres på en kernetrio af aktører:

Dette forfald til populistisk talen-efter-munden forstærker blot den radikaliserende udvikling.

Dusinvis af ekstremistiske organisationer, der er en spydspids i det missionerende arbejde og i at lægge pres for en mere islamistisk politik, hundredevis af ultrakonservative velgørenhedsorganisationer indenfor sundhed og social støtte og tusindvis af ultrakonservative madrassaer. Denne trio har gjort de ultrakonservative grupper til mere relevante sociale serviceydere for de store fattige pakistanske befolkningsgrupper end staten selv, og det har givet dem en platform til at tiltrække befolkningen og udbrede deres budskab med stor effekt.

Fire generationer inde i processen har denne orkestrerede påvirkningsproces radikalt ændret den brede befolknings mentalitet, og det har gjort det bydende nødvendigt for de politi-

ske eliter at følge befolkningens kurs og ”tale det religiøse sprog” og blive set til at ”forsvare religionen”. Dette forfald til populistisk talen-efter-munden forstærker blot den radikaliserende udvikling. Når Imran Khan taler om en velfærdsstat, er han nødt til at tale om *'al-ummah al-madina'* – Medina-staten – med henvisning til den første muslimske statsdannelse i Medina. Der er stadig seriøse politiske kræfter i Pakistan, der ønsker at skærpe landets i forvejen drakoniske blasfemilov, der allerede kræver dødsstraf for blasfemi mod profeten. Det centrale problem er, at de ekstremistiske organisationer med deres kontrol over velgørenhedsorganisationer og madrassaer har greb om store befolkningsgrupper, og at det derfor er vanskeligt at gøre noget ved dem. Pakistanske regeringer har selv med hjælp fra hæren aldrig haft held til at 'mainstreame' madrassaerne ind i det offentlige uddannelsessystem og

komme den udbredte hadtale mod andre minoriteter og religiøse grupper til livs; premierminister Imran Khan har selv under et besøg i USA medgivet, at der findes 30-40.000 militante i Pakistan.

1979-invasionen åbnede for en Pandoras æske af radikaliserende, men det var et tilfælde, at det blev Afghanistan/Pakistan, der blev arnestedet både for udklækningen af en ny generation af ekstremistiske grupper og for en strategisk udbredelse af den ultrakonservative salafistiske udlægning af islam. Erfaringerne fra disse to lande er sideløbende blevet repliceret i andre dele af den muslimske verden, og radikaliserende er i dag en helt central udfordring for udvikling, fred og stabilitet i mange regioner som for eksempel Syd-Asien, Mellemøsten og Afrika.

○○○